

Publikacja A. D. Kicowskiej pod wieloma względami jest oryginalna i zasługuje na uznanie. Niewątpliwie wypełnia lukę w wiedzy o pracy i życiu nauczycieli szkolnictwa rolniczego w Olsztyńskim w latach 1945–1989 i dlatego polecam ją jako godną uwagi lekturę nie tylko historykom wychowania, pedeutologiom, ale także wszystkim, którzy interesują się problematyką oświaty rolniczej.

Maria Radziszewska

Katarzyna Barbara Kochan, *Edukacja elementarna i elementarze porozbiorowe w II Rzeczypospolitej*, Kraków 2009, ss. 96.

Książka Katarzyny Barbary Kochan pt. *Edukacja elementarna i elementarze porozbiorowe w II Rzeczypospolitej* wypełnia lukę w zakresie dziejów edukacji początkowej i elementarzystwa w szkolnictwie międzywojennym, będąc uzupełnieniem dla istniejących już opracowań częściowych w tej tematyce.

Pozycja składa się z trzech rozdziałów, z których pierwszy wprowadza czytelnika w zagadnienia uwarunkowań edukacyjnych w II Rzeczypospolitej, drugi określa stan edukacji początkowej w dwudziestolecie międzywojennym, trzeci natomiast jest zasadniczym rozdziałem pracy, prezentując funkcjonowanie elementarzystwa odziedziczonych po zaborcach i wykorzystywanych w szkolnictwie międzywojennym.

Autorka słusznie analizę tematu rozpoczyna od syntetycznego nakreślenia ówczesnych uwarunkowań edukacji elementarnej w II RP, głównie w zakresie politycznym i gospodarczym kraju, następnie sytuacji społeczno-zawodowej ludności w pierwszej dekadzie okresu międzywojennego (rozdział I). Na podstawie tych faktów czytelnik lepiej rozumie wynikający z nich, a istniejący niezaprzeczalnie i przedstawiony przez Autorkę, ówczesny stopień zaniedbań edukacyjnych Polaków w zakresie tego poziomu kształcenia. Pozwala to m.in. zrozumieć skalę problemu analfabetyzmu, występującego wówczas wśród osób dorosłych, czy trudności związane z procesem unifikacji szkolnictwa, wcześniej bardzo różniące się w trzech zaborach.

Ważnym aspektem kształtowania się wówczas sytuacji oświatowej w Polsce był, podkreślony przez Autorkę, udział mniejszości narodowych w procesie budowania i rozwoju oświaty, gdyż funkcjonująca szkoła uwzględniała, choć w różnym stopniu, zagadnienia wielonarodowościowe, wielokulturowe i wieloreligijne.

Ukazane zostały problemy, z którymi borykała się ówczesna szkoła, tj. brak jednolitości szkół, nadmierne przepełnienie klas, czy ścieranie się różnych wpływów, czy koncepcji przemian szkolnictwa. Tak wielowątkowe nakreślenie obrazu Polski pierwszych lat II RP stworzyło podstawę do przejścia do zasadniczych rozważań będących przedmiotem pracy.

Kolejny, II rozdział pracy ukazuje: trudności, jakie zaistniały z początkiem 1919 r. w pozyskiwaniu nauczycieli poziomu edukacji elementarnej, formy organizacyjne nauczania początkowego (przedstawiona jest organizacja tego nauczania do... i po wprowadzeniu).

dzeniu reform jędrzejewiczowskich), cele i zadania edukacji początkowej, treści kształcenia początkowego w okresie międzywojennym oraz metodykę pracy i środki dydaktyczne, jakie stosowano wtedy w nauczaniu elementarnym. Pomimo niejednorodnej wówczas grupy adresatów nauczania elementarnego (uczniami tego poziomu edukacji były nie tylko dzieci, lecz także młodzież, czy dorośli analfabeci), Autorka, podkreślając to, w badaniach skoncentrowała się na najmłodszych uczniach klas pierwszych.

Istotnym dla książki jest wskazanie przez Autorkę metod pracy w nauczaniu początkowym, ze zwróceniem uwagi na pojawiające się w okresie międzywojennym, oczywiście pod wpływem haseł „Nowego Wychowania”, innowacyjne metody nauczania. W książce podane są przykłady takich nowatorskich poczynań pedagogicznych, które łączą się np. z pedagogiką H. Rowida, czy A. Szycówny. Wśród środków dydaktycznych Autorka podkreśla szczególną rolę elementarzy, które, istniejąc w nauczaniu początkowym już co najmniej od XVIII w., umożliwiły planową i systematyczną naukę czytania i pisania.

W istocie zasadnicza część tematu pracy ukazana jest w rozdziale III. W nim podjęte jest zagadnienie elementarzy zarówno tych odziedziczonych po zaborcach, jak i – w pewnym stopniu – powstałych w okresie międzywojennym.

Rozważania w tej części pracy rozpoczyna analiza polityki Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w zakresie doboru elementarzy. Wskazana jest tutaj, występująca w Polsce po 1918 r., różnorodność elementarzy (elementarze porozbiorowe, elementarze nowe) oraz wszelkie metodyczne i treściowe ich zróżnicowanie wraz z podejmowanymi próbami ich kategoryzacji. Poza tzw. klasyfikowaniem tego typu podręczników, opisano też istnienie wolnego rynku wydawniczego, co przekładało się na stosunkowo szeroki wybór elementarza w placówkach edukacyjnych.

W dalszych podrozdziałach rozdziału III pt. „Elementarze ujęte w spisie podręczników szkolnych” oraz „Elementarze nieujęte w spisie podręczników zatwierdzonych do użytku szkolnego”, przedstawione zostały kolejne elementarze wraz z analizą zastosowanej przez poszczególnych ich autorów metodyki nauczania czytania i pisania. Dalej dokonano klasyfikacji tematyki prezentowanej najczęściej na łamach tych podręczników. Ponadto, przez wyodrębnienie elementarzy zatwierdzonych i niezatwierdzonych, wskazano różnice, ze względu na które taki podział miał miejsce. W części tej dziwi jednak fakt, że analiza metodyczno-analityczna występuje pod wspólnymi, przytoczonymi wyżej tytułami. Wydaje się, że wyodrębnienie tutaj stosownych podrozdziałów spowodowałoby większą przejrzystość tekstu.

Książka K. B. Kochan pt. *Edukacja elementarna i elementarze porozbiorowe w II Rzeczypospolitej* stanowi, najogólniej rzecz biorąc, wartościową pozycję ukazującą trudny proces budowania szkoły po odzyskaniu przez Polskę niepodległości (obejmującą również edukację elementarną). Autorka przedstawia wielowątkowe działania oraz środki na rzecz organizowania edukacji elementarnej. Przeprowadza analizę pierwszych podręczników szkolnych do nauki czytania i pisania, wypełniając tym samym lukę występującą w dotychczasowej historiografii pedagogicznej. Ciekawym uzupełnieniem pracy, mogącym posłużyć w dalszych poszukiwaniach, jest wykaz badanych elementarzy.

Justyna Gulczyńska